

پیشگفتار مترجم

کنترل بخش خصوصی، این نوع فضاها تنها بخش ناچیزی از کل فضاهای شهری را به خود اختصاص می‌دهند. نکته دیگر این که بخشی از کارکردهای فضاهای عمومی گذشته اکنون به گونه‌های جدیدی از فضاهای شهری واگذار شده است که پیش‌تر وجود نداشته‌اند.

از نظر نویسندگان چند نکته در مورد رویکردها و مدل‌های مدیریت فضای عمومی معاصر درخور توجه است. مدیریت فضاهای عمومی به طور خاص، تا همین اواخر، در کانون توجه خدمات‌رسانی عمومی قرار نداشته است و این فضاها صرفاً بافتاری به شمار آمده‌اند که خدمات در درون آن‌ها ارائه می‌شوند. تعریف فضاهای عمومی اغلب به پارک‌ها و فضاهای مدنی شاخص محدود بوده است و این که ساختار خدمات‌رسانی عمومی در نتیجه بخش‌گرایی و تخصص‌گرایی در تأمین خدمات دچار تفرق بالایی بوده است؛ به طوری که این فضاها را مجموعه‌ای از نهادهای مستقل و مجزا از هم مدیریت می‌کرده‌اند و هیچ راهبرد کلی منسجمی در این شکل از مدیریت وجود نداشته است.

در چند دهه اخیر مدل‌ها و رویکردهای مدیریتی جدیدی به میان آمده که به طور ضمنی حاکی از این حقیقت است که مسئولیت مدیریت فضاهای عمومی دیگر صرفاً بر عهده ساختارهای حکومت محلی نیست و این فرایند مستلزم ملاحظه منافع سهام‌داران متعددی است: یعنی گذار از حکومت شهری به حکمروایی شهری.

در کتاب حاضر سه مدل مدیریت فضای عمومی مورد بحث قرار می‌گیرد که همگی در پاسخ به مسائل موجود در رویکردهای سنتی‌تر به وجود آمده‌اند: الف) مدل دولت‌محور، ب) مدل بازارمحور، و ج) مدل اجتماع‌محور.

«مدیریت فضای عمومی بسیار اهمیت دارد». این جمله را شاید بتوان جوهره کلام کتاب فضای عمومی: ابعاد مدیریتی دانست. نویسندگان کتاب معتقدند برخلاف تصور غالبی که شکل‌گیری و عملکرد مطلوب فضای عمومی را محصول طراحی اولیه کالبد آن می‌داند نقش «مدیریت» در تعیین کیفیت فضای عمومی حقیقتی مسلم به شمار می‌آید. مدیریت فضای عمومی از طریق چهار فرایند هم‌پیوند «تنظیم و کنترل کاربری‌ها، نگهداری، هماهنگی و سرمایه‌گذاری» نقش و عملکرد خود را در تأمین فضا و ارتقای کیفی آن ایفا می‌کند. این کتاب چارچوب راهنمای بسیار روشنی است برای تحلیل و درک آنچه در فضاهای عمومی شهری معاصر در حال روی دادن است، پدیده‌ها و تغییراتی که بیشتر اوقات در قیاس با چارچوب نظری مسلط بر اندیشه صاحب‌نظران در خصوص شرایط ایدئال یک فضای عمومی اغلب منفی پنداشته شده است. این دسته اندیشمندان شهری بر این باورند که کالایی شدن و همگن‌سازی فضا، بر هم خوردن تعادل قدرت بین بازیگران اصلی حاکم بر آن، عقب‌نشینی دولت و تسلط یافتن بخش خصوصی بر فضا و طرد اجتماعی سبب کم‌رنگ‌تر شدن ویژگی‌های اصیل فضاهای عمومی مثل باز بودن و دربرگیرندگی اجتماعی شده است. از سوی دیگر، در مقابل طرح این «بیم‌ها» در مباحث کتاب حاضر، «امیدهایی» نیز به چشم می‌خورد؛ این که این چنین روندهایی پدیده‌های چندان جدیدی نیستند. برخلاف انگاره باز بودن و دربرگیرندگی فضاهای عمومی گذشته، صاحبان قدرت در طول تاریخ همیشه از حضور برخی افراد و گروه‌های خاص در فضاهای عمومی ممانعت به عمل آورده‌اند. واقعیت دیگر این که به رغم وجود نگرانی از گسترش فضاهای شهری تحت

مدیریت آن، از بافتار سیاسی‌ای که فضاهای عمومی در آن جای می‌گیرند تا شیوه‌های تأمین مالی و مدیریت و نگهداری روزانه فضای عمومی و شناخت عناصر و عملکردها و کاربرد آن به وسیله شهروندان.

به علاوه این کتاب راهنمای مناسبی برای چگونگی درس‌آموزی و بهره‌گیری از تجارب عملی، فراتر از جستجوی سطحی راه‌حل‌ها و راهکارهای حاضر و آماده است؛ زیرا همان‌گونه که در هر کشور و گاهی در هر شهری ماهیت فضای عمومی بر مبنای بافتار اقتصادی، سیاسی و اجتماعی از جمله میزان قدرت و چیرگی ذی‌نفعان مختلف شامل مراجع حکومتی، بخش خصوصی و کسب‌وکار، و مردم در تغییر و تعیین کاربری و هویت آن در راستای منافع و تمایلات خود متفاوت است، رویکردها و شیوه‌های عملی مدیریت فضای عمومی، از تدوین سیاست‌ها و آرمان‌ها تا شیوه‌های طراحی، تأمین مالی و نگهداری آن نیز متفاوت خواهد بود. تجارب عملی ارائه‌شده در کتاب نشان می‌دهد که چگونه از طریق ابتکارات و شیوه‌های منحصربه‌فرد، ظرفیت‌های موجود در هر بافتار اقتصادی، سیاسی و اجتماعی برای پیشبرد اهداف مدیریت فضای عمومی در هر شهری مورد استفاده قرار گرفته است، گرچه الزاماً در همه موارد نتایج درخشانی حاصل نشده است.

مترجمان در ترجمه کتاب حاضر کوشیده‌اند تا ترجمه‌ای درست و شیوا از کتاب حاضر، البته درخور توان خویش، ارائه دهند. برای این کار دقت و وسواس زیادی در گزینش واژه‌های معادل فارسی و یکدست‌سازی آن‌ها در کل کتاب صورت گرفته است تا فهم متن را برای خوانندگان آسان‌تر نماید. به همین منظور و همچنین افزایش قابلیت استفاده از این کتاب برای طیف وسیعی از مخاطبان، در هر جایی که این نیاز احساس شده اسامی و واژگان خاص یا برخی مفاهیم تخصصی مهم و نیز مبهم در قالب پانوشته‌هایی تشریح شده است. با وجود تلاش‌های مترجمان کتاب در نگارش متنی روان و درست یقیناً ضعف‌ها و قصورهایی در متن کتاب

از دید نویسندگان هیچ کدام از این مدل‌ها بر دیگری برتری اخلاقی یا عملی ندارند و هر یک دارای مزایا و معایب ذاتی خود هستند. در عرصه عمل، راهبردهای مدیریت فضاهای عمومی عناصری از هر سه مدل را به عاریت می‌گیرند تا بر بافتارها و مسائل خاص موجود چیره شوند. این که این مدل‌ها چگونه با هم ترکیب می‌شوند یا باید بشوند متأثر از ماهیت مسائل فضای عمومی، بافتارهای سیاسی، عوامل اقتصادی و اجتماعی محلی و نظایر این‌ها خواهد بود.

کتاب حاضر از حیث طرح بحث درباره ابعاد و ویژگی‌های تاریخی فضاهای عمومی، گونه‌شناسی فضاهای شهری مدرن که شکل‌گیری هر یک تبیین متمایزی می‌طلبد، چالش‌های مدیران شهری در مواجهه با زوال کیفی انواع فضاهای عمومی و رویکردها و مدل‌های جدید مدیریت فضاهای عمومی بسیار غنی است. به علاوه در این کتاب تجارب و شیوه‌های عملی تعداد زیادی از شهرها بررسی و تشریح شده است، از جمله بافتار و شیوه عمل مدیریت فضای عمومی در مراجع محلی انگلستان و همچنین در یازده شهر از کشورهای مختلف و در نهایت بررسی تفصیلی دو فضای عمومی شاخص در دو شهر لندن و نیویورک. بنابراین در زمینه آشنایی با تجارب عملی مدیریت فضای عمومی می‌توان کاربرد وسیعی برای کتاب متصور بود، به شرط آن‌که فراتر از رویکرد ساده‌انگارانه موسوم به تجارب خارجی به آن نگریسته شود، رویکردی که معمولاً این‌گونه بیان می‌شود: «بومی‌سازی» تجارب خارجی با توجه به خصوصیات و شرایط شهرهای ایران؛ زیرا به نظر می‌رسد در بیشتر موارد مسئله مهم‌تر، شناخت و درک سطحی خصوصیات و شرایط شهرهای ایران و تکیه بر پیش‌پنداشت‌ها و توصیف‌های بدون پشتوانه علمی است. در بررسی مدیریت فضای عمومی نیز می‌توان دید که همین مسئله در مورد شناخت فرایندهای اثرگذار بر فضاهای عمومی و سازوکار اثرگذاری عاملان و ذی‌نفعان مختلف بر آن‌ها نیز صدق می‌کند، و خوشبختانه این کتاب راهنمای مناسبی است برای مطالعه روشمند همین شرایط و خصوصیات فضای عمومی و

همراهی و زحمات تعداد زیادی از کارکنان سازمان «سمت» است. پیش از همه از خانم ندا طاهری سپاسگزاریم که دقت نظر بسیار زیادی در ویراستاری این کتاب داشته‌اند. راهنمایی‌ها و پشتیبانی‌های دکتر مهدی احمدی در به انجام رسیدن ترجمه و چاپ کتاب حاضر موجب امتنان و سپاس است. علاوه بر این از زحمات آقای منصور براهیمی و خانم مرجان برهمند در گروه تخصصی هنر و خانم سمیه یحیوی برای ویرایش فنی کتاب و خانم‌ها نوشین قبدیان و پری حیدری برای پیگیری‌های بی‌دریغشان در مدیریت تدوین بسیار سپاسگزاریم.

ایرج اسدی و مهدی عباس‌زاده

بهمن ۱۳۹۵

وجود خواهد داشت که امید است با تذکر خوانندگان و اندیشمندان این حوزه در چاپ‌های بعدی رفع شوند.

کتاب حاضر برای دانشجویان مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته‌های برنامه‌ریزی شهری و طراحی شهری و همچنین دانشجویان رشته مدیریت شهری به عنوان منبع درسی و در تدریس دروسی چون «مدیریت سازمان اجرایی شهر (مدیریت شهری)»، «شناخت و تحلیل فضای شهری»، «مبانی طراحی شهری» (هر سه درس مربوط به کارشناسی رشته مهندسی شهرسازی) و دروس «مبانی مدیریت شهری» و «روش‌ها و تکنیک‌های مدیریت شهری» (هر دو مربوط به کارشناسی ارشد رشته مدیریت شهری) و نظایر این‌ها مفید و آموزنده خواهد بود.

آماده‌سازی و چاپ این کتاب به شکل کنونی مرهون

معرفی نویسندگان

فضای عمومی

چه در بریتانیا و چه در امریکا نوعی احساس عدم رضایت و بدبینی درباره وضعیت محیط‌های شهری وجود دارد؛ به ویژه درباره کیفیت فضاهای عمومی که هر روزه مورد استفاده قرار می‌گیرند. در تبیین این مسئله عمدتاً بر ضعف طراحی این فضاها تأکید می‌شود که ویژگی بخش بزرگی از فضاهای عمومی جدید به شمار می‌آیند، فضاهایی که در تسلط پارکینگ، زیرساخت‌های مربوط به حمل و نقل، بناهای درون‌گرا و حس مکان ضعیف قرار دارند. این نوع فضاها اغلب به شیوه‌های مختلف برای گروه‌های مختلف طردکننده‌اند.

با وجود این بسیاری از فضاهای عمومی با طراحی خوب نیز دچار زوال و فراموشی گشته‌اند؛ زیرا خدمات و فعالیت‌هایی که تداوم کیفیت این فضاها به آن‌ها وابسته است، دچار همان فشارها و محدودیت‌هایی هستند که خدمات‌رسانی عمومی به طور کلی با آن‌ها روبه‌روست. این موضوعات به مدیریت هر روزه فضاهای عمومی اشاره دارد؛ یعنی هماهنگی بسیاری از فعالیت‌های مختلف که کیفیت و مشخصه فضای عمومی را به طور مستمر تعریف و بازتعریف می‌کند.

این کتاب برگرفته از چهار پروژه پژوهشی تجربی است که در سطحی بین‌المللی به بررسی پرسش‌های مربوط به مدیریت فضای عمومی می‌پردازد. آن‌ها در درون بافتاری از بحث‌های نظری درباره فضای عمومی، تاریخ آن، الگوهای کاربرد معاصر آن و ماهیت در حال تغییر جامعه غربی و نیز درباره رویکردهای جدید مدیریت به انجام رسیده‌اند که به

طور فزاینده‌ای در حال گسترش‌اند.

متیو کارمونا: وی استاد برنامه‌ریزی و طراحی شهری و مدیر مدرسه برنامه‌ریزی بارلت لندن (دانشگاه UCL) و یک معمار - برنامه‌ریز است. علایق پژوهشی کارمونا در گستره بافتاری سیاستی تعریف می‌شود که به تولید محیط‌های مصنوع با کیفیت بالا می‌انجامد. کتاب‌های وی از این قرارند: *ابعاد طراحی برنامه‌ریزی (۱۹۹۷)*، *کیفیت طراحی مسکن (۲۰۰۱)*، *تأمین خانه‌های جدید (۲۰۰۳)* و *اندازه‌گیری کیفیت در برنامه‌ریزی (۲۰۰۴)* که همگی را انتشارات روتلج منتشر کرده است و همچنین کتاب *مکان‌های عمومی - فضاهای عمومی (۲۰۰۳)* و *مجموعه مقالات طراحی شهری (۲۰۰۷)*.

کلودیو دی ماگالئس: وی مدرس ارشد در مدرسه برنامه‌ریزی بارلت لندن (دانشگاه UCL) و مدیر مقطع فوق لیسانس بازآفرینی شهری و یک معمار - برنامه‌ریز است. علایق پژوهشی وی بیشتر بر موضوع روابط بین حکمروایی شهری، طراحی شهری، فضای عمومی و بازار املاک به شدت جهانی شده متمرکز است. وی در این زمینه آثار مختلفی منتشر کرده است، از جمله کتاب *حکمروایی شهری، ظرفیت نهادی و قلمرو اجتماعی (۲۰۰۲)*.

لئو هاموند: هاموند درجه ام. فیل خود در برنامه‌ریزی را از مدرسه برنامه‌ریزی بارلت لندن (دانشگاه UCL) دریافت کرد. وی بعد از دریافت این درجه به عنوان عضو پژوهشی این مؤسسه پذیرفته شد. وی اکنون به عنوان یک طراح شهری در بخش‌های خصوصی و عمومی مشغول کار است.